

A DÍJTÁMOGATOTT NÖVÉNYBIZTOSÍTÁS AZ ELSŐ ÖT ÉV TÜKRÉBEN

Füzesi Dániel (Groupama Biztosító mezőgazdasági termékmenedzser, a MABISZ Mezőgazdasági Bizottságának elnöke)

ÖSSZEFOGLALÓ

A mezőgazdaság kockázatainak kezelése Magyarországon az elmúlt években egyre nagyobb hangsúlyt kapott, a mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer folyamatosan bővült, fejlődött. Ennek egyik jelentős eredményeként 2012-ben új, kétpilléres mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer került bevezetésre, melynek 2. pillérét a biztosítási díjtámogatás alkotja. A biztosítási díjtámogatás keretében a mezőgazdasági termelők a támogatott konstrukcióban megkötött növénybiztosítások díjához kapnak támogatást.

A növénybiztosítási díjtámogatás bevezetése a mezőgazdasági termelők és a biztosítók számára egyaránt ösztönző hatású volt, hiszen a termelő számára a biztosítási díj megfizetése könnyebbé vált, új termelők is kötnék biztosítást a támogatásnak köszönhetően, a biztosítási piac bővült. A biztosítási díjtámogatás a korábban elérhető piaci biztosítási konstrukcióknál kedvezőbb feltételek kialakítását tette lehetővé. Jelen cikk ezen intézkedés elmúlt 5 évének az eredményeit foglalja össze.

SUMMARY

The risk management of the agricultural sector became more and more important, and the risk management scheme has enlarged and developed. As a significant result of it, a new two-pillar risk management scheme was introduced in 2012. Its second pillar is the premium support to crop and plant insurances.

The introduction of the crop and plant insurance premium support had a motivating effect both for the farmers and insurance companies: farmers can pay the insurance premium more easily, and there are also new farmers who can take out insurance due to the support so the insurance market has enlarged. The insurance premium support made it possible to work up more favourable conditions than the earlier market insurance provisions.

Kulcsszavak: mezőgazdasági biztosítás

Keywords: agricultural insurance

JEL: G22, Q10

DOI: 10.18530/BK.2017.2.76

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2017.2.76>

A magyar rendszer bevezetése

A 2011. évi CLXVIII törvény a „mezőgazdasági termelést érintő időjárás és más természeti kockázatok kezeléséről” (továbbiakban Mkk.) és az azt kiegészítő 143/2011. (XII.23.) számú FM rendelet teremtette meg az Unió által jóváhagyott Mezőgazdasági Kockázatkezelési Rendszert (MKR). E kockázatkezelési rendszer két pillérből áll, melyek a Kárenyhítési Rendszer (I. Pillér) és a Növénybiztosítások Díjtámogatása (II. Pillér). Ezzel a jogszabály- és intézkedéscsomaggal Magyarország kormánya meghonosította azt a nemzetközi gyakorlatot (Felkai - Varga, 2010), mellyel a mezőgazdasági termelőknek termeléstől független, hatékony (Gazdag - Tanczné, 2017) támogatási eszközként, az öngondoskodás fokozásával, a biztosítótársaságok közreműködésével kezeli a növénytermesztést sújtó időjárás hatások káros következményeit.

Különös nehézséget okozott az uniós előírások, a magyar piaci gyakorlat és a termelői érdekek összehangolása.

Az intézkedés bevezetését hosszas munka előzte meg. A Földművelésügyi Minisztérium (FM) vezetésével 2010 őszén alakult meg az a munkacsoport, melyben a Minisztérium munkatársain kívül az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI), az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ), különböző termelői szervezetek (pl.: Gabonatermesztők Országos Szövetsége) mellett a magyar növénybiztosítási piac szakemberei is helyet kaptak. A közel másfél éves munka során alapvető szempont volt, hogy a díjtámogatott termékeknek olyan kockázatokat is kezelniük kell, mely fedezetekre a korábbi biztosítói gyakorlat nem terjedt ki. Így vált biztosítható kockázattá az aszály, a felhősakadás, az árvíz és a tavaszi fagy. A munka során különös nehézséget okozott az uniós előírások, a magyar piaci gyakorlat és a termelői érdekek összehangolása. Példának okáért brüsszeli előírás, hogy csak az üzemi hozamérték 30 százalékát meghaladó károokra fedezetet nyújtó biztosítási szerződés díja támogatható. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha egy magyar mezőgazdasági termelőnek az az évi termésének 25 százalékát elpusztító jégkára van, nem kaphatna kártérítést, holott a növénytermesztés önköltsége – technológiától függően – 80-90 százalék közötti. Ezért alakultak ki a támogatott szerződések magas „kárküszöbét” kiegészítő biztosítási konstrukciók, melyek a szokásos piaci gyakorlat szerint már 5 százalék kár felett térítenek a termelőknek.

A 2012. évi bevezetést követő harmadik évben már kevésnek bizonyult a rendelkezésre álló támogatási forrás, ezért életbe lépett a támogatási intenzitást mérséklő mechanizmus. Az eredeti jogalkotói szándék szerint a korábbi biztosítói fedezetvállalással el nem ért növénytermesztői rétegeket, korábban nem vállalt kockázatok fedezetét nagyobb támogatással lehet a rendszerbe integrálni, ezért került rögzítésre a különböző támogatott „termékek” eltérő támogatásintenzitása túligénylés esetén. Ezzel biztosított volt, hogy a korai években a maximális támogatással (65%) gyorsan, teljesen kihasználhatóvá váljon az elkülönített forrás, majd a fokozatos bővüléssel a hangsúly a csomagbiztosítások és a drágábban művelhető, munkaerő-igényesebb kertészeti kultúrák felé tolódhasson.

2016-ban, a rendszer működésének ötödik évében már csak az „A” „összkockázatú” csomagbiztosítást választó termelők kaptak 65 százalékos támogatást, az egyéb termékek után lényegesen kisebb, 40-43 százalék közötti támogatásban részesültek.

Mindeközben a rendszer fokozatosan változik. Egyrészt a fokozódó időjárási szélsőségek megjelenésével új termelői igények jelennek meg, melyeket a rendszerbe integrálni szükséges. Így került be az őszi fagykockázat a támogatással biztosítható kockázatok körébe. Másrészt az uniós agrárpolitika változásából eredő kihívásoknak is mindenkor meg kell felelni. A 2013-ban bevezetett új Közös Agrárpolitika (KAP) a biztosítási díjtámogatás intézményét áthelyezte az EMVA tengelyre, ezért a korábban jóváhagyott magyar intézkedést a Vidékfejlesztési Programba kellett integrálni, melynek brüsszeli akkreditációja különösen nehézkesen haladt, ez veszélybe sorolta a fiatal intézkedés 2015. évi működését (és létét). Ennek áthidalására az FM kezdeményezésére „átmeneti intézkedésként”, tisztán hazai forrásból működhetett tovább a „jogcím”, szinte változatlan feltételek mellett, úgy, hogy a termelők – mint a támogatás kedvezményezettjei – alig vettek észre valamit a változástól.

A díjtámogatás alapja egyrészt a biztosítási szerződés, másrészt a termelő Egységes Kérélmé, melyben idén 41 különböző jogcímről igényelhet támogatást. Ebből a biztosítási díjtámogatás igénylése az egyik legegyszerűbb, pusztán egy „kattintás” szükséges. Ami a termelő számára egyszerűsítés, az a biztosító számára jelent többletmunkát. Jelenleg ötféle adatcsere zajlik a biztosítótársaságok és a hatóságok között, melyek végén a biztosító az ügyfél (termelő) Egységes Kérélmében megjelölt növényekre, kockázatviselési helyekre (MEPAR blokkazonosító szerint), az abban megjelölt területeket nem meghaladóan módosított biztosítási szerződés adatait átadja a kifizető hatóságnak (MÁK), ennek alapján a hatóság megállapítja először az igénylések volumene függvényében a visszaosztással korrigált támogatási intenzitást, majd intézkedik a díjtámogatásnak a termelő részére történő kifizetéséről.

Az intézkedés hatása

A mezőgazdasági biztosítások 85 százaléka növénybiztosítás, így a növénybiztosítások eredménye meghatározó a teljes ágazat számára is. Az intézkedés eredményét azonban nem lehet a növénybiztosításokat befolyásoló egyéb hatásoktól függetlenül értékelni.

Az intézkedés eredményét nem lehet a növénybiztosításokat befolyásoló egyéb hatásoktól függetlenül értékelni.

Ezek egyike az időjárás változása, illetve változékonyságának fokozódása, ami egyértelmű trend, a klímaváltozás első kézzelfogható jele. Történeti vetületben (nem túl messzire visszatekintve) tudjuk, hogy az előző évtized harmadik dekádjában évről évre nagyobb károkat okoztak a jégesők, a viharok, melyek „megkoronázásaként” következett be a 2010. június 18-i „Mező-hegyesi-jégverés”, melynek kárait az évi növénybiztosítási díjbevételek több mint felét fizették ki a biztosítók. És ez csak egy volt a 2010. évi természeti csapások közül. Ezek a körülmények

vezettek oda, hogy 2011-ben a mezőgazdasági biztosítási piac egyik régi szereplője felszámolta ez irányú tevékenységét, hiába folytak már az egyeztetések a díjtámogatás bevezetéséről.

A másik fontos tényező a terményárak alakulása, ami közvetlen hatással van a biztosítási díjakra, így a volumenre is. A világgazdasági hatások okán 2012-ben az egekbe szöktek a gabonaárak, átlagosan 30 százalék feletti gabonaár-emelkedés volt tapasztalható az előző évhez képest, a 2009. évi átlagárhoz viszonyítva viszont 300 százalékos árszint alakult ki 2012-ben (Agrárpiaci jelentések, AKI). Hozzá kell tenni, hogy a biztosítási szerződésekben a szereplők „józanul” gondolkodnak, és a terménypiaci áringadozás mérsékelten és később jelenik meg a szerződésekben, így a kilengés csak mintegy 10-15 százalék biztosításiösszeg-emelkedést jelentett a következő évben, majd két év elteltével a 2011. évi árszinteken stabilizálódott.

A 2010-es évek elején (2010 után!) azonban biztosítói szempontból kedvező időjárási körülmények adódtak, melyeket a díjtámogatás bevezetése, a terményárak emelkedése tovább javított, így a 2012-2015. évek között általánosan jó mezőgazdasági biztosítási eredmények születtek.

2016-ban már lényegesen visszafogottabb eredményeket mutatnak a számok, van társaság, melynek ágazati mutatója negatívba fordult!

Az ágazati eredmények, mutatók között mélyre kell ásni, hogy a díjtámogatás közvetlen eredményét, hatásait lássuk. Az AKI éves számadásai a Mezőgazdasági Kockázatkezelési Rendszer előző éves működéséről és a MABISZ tagozati munkájának ismeretében a következő eredményekről beszélhetünk.

Az eredeti jogalkotói szándék szerint tömegesen jelentek meg biztosítási szerződéskötési igényekkel a gyümölcsstermesztők, különösen a szakosodott kistermelők.

Szintén a jogalkotói szándék szerint való, hogy az összkockázatú fedezetet választó szántóföldi gazdálkodók is egyre többen vannak, bár ehhez szükséges volt, hogy a biztosítók a szántóföldi kultúrák esetében az összkockázatú termék díját a fő kockázatok szerinti díjszintre engedjék.

Szántóföldi kistermelői körökben azonban az intézkedés közvetlen hatásaként ez ideig nem született egyértelmű áttérés, azaz szántóföldi kistermelők körében nem nőtt jelentősen a penetráció. Ennek egyik oka, hogy a kistermelők (részben vagy egészben) integráció keretében végzik munkájukat, és a díjtámogatási rendszer adminisztrációs nehézségei okán a nagy termeltető rendszerek általánosan csak a tavalyi évben tették elérhetővé a díjtámogatott módokat termelőik számára, ezek is „csak” az alap jég- és tűzfedezetet tartalmazó konstrukciók. Másik ok a magyar kistermelői réteg rendkívüli elaprózottsága. Az AKI és a KSH kutatásaiból (Gazdaság szerkezeti Összeírás 2013, 2016) kiolvasható, hogy a szántóterületek (4,6 millió ha) 52 százalékát az összesen 200 ha feletti földterületen gazdálkodó (nagy) termelő használja, akik viszont az összes gazdálkodó 455 ezer tagú közösségből csak 0,8 százalékot képviselnek. Ezzel szemben a kistermelők, akik 5 hektárnál kisebb területen gazdálkodnak, a földterületek 5,4 százalékát használják, számarányukat tekintve viszont 83 százalékot képviselnek. (Némiképpen árnyalja a különböző statisztikák összevethetőségét, hogy 2016-ban Egységes Kérélemben földalapú támogatást csak 178 ezer igénylő adott be, a KSH által nyilvántartott földterületek 108,8%-ára.) Ebből az elaprózottságból ered a következő probléma, az üzletkötői hálózat nagytermelőkre specializálódása. A biztosítók és értékesítési partnereik hálózata a nagytermelőkre

koncentrál, és jellemzően nem tudja megszólítani az 5 hektár alatti kistermelőket. Mindezek ellenére indirekt módon kimutatható a penetráció növekedése, hiszen a terményárak felfutása megelőzte a díjtámogatott termékek felfutását, melyek jelentős növekedése 2014-ben indult, mikor a terményárindex már csökkenő tendenciát mutatott, ám az ágazati díjbevételeken ez nem látszott, tehát a penetráció növekedése kompenzálta a terményárcsökkenés hatását.

2017-ben is növekszik a díjtámogatott terméket választó termelők sokasága, ami mérsékelheti a támogatási intenzitást.

Az utóbbi évek trendjét követve 2017-ben is növekszik a díjtámogatott terméket választó termelők sokasága, ami mérsékelheti a támogatási intenzitást. A piaci becslések mindegyike szerint szükség lesz az „A” csomagbiztosítás támogatási intenzitásának csökkentésére, akár az első minimumig (55%), és a „C” módozat második fokozatú visszavágására – 40 százalék alá, hacsak további forrásbővítésre nem kerül sor.

Egyértelmű következménye a díjtámogatásnak a biztosítótársaságok menedzsmentjének érdeklődése a mezőgazdaság iránt. Mint kiemelt nemzetgazdasági ágazat, a mezőgazdaság a biztosítókban belül is – a közelmúlt pozitív eredményeinek is köszönhetően – jellemzően megkülönböztetett, legalábbis a volumenéből következőnél nagyobb figyelmet kap. Emellett a határon átnyúló szolgáltatással Magyarországon az ezredforduló után induló osztrák növénybiztosító az utóbbi években jelentősen megnövelte részesedését, majd fióktelep nyitásával immár negyedik szereplővé avaszt. A piaci élénkülés ugyanakkor a szakmai szempontok maximális figyelembevételével párosulva nemcsak díjverseny formájában jelenik meg, hanem egyre fokozza a szolgáltatási versenyt. A társaságok fokozatosan a termelői igényekre szabják feltételeiket – ideértve mind a támogatott konstrukciókat, mind a támogatott szerződések mellé kínált „kiegészítő” termékeket –, így egyre nagyobbak az eltérések a jogszabályok diszpozitív rendelkezései révén a néhány évvel korábbi gyakorlathoz képest, amikor minden szereplő igyekezett az ismeretlen kockázatok okán a jogszabályi kötöttségek minimumára fedezetet vállalni. Mindemellett a díjtámogatott szerződések arányának növekedési dinamikája lassul, ami a forrás szűkösségének közvetlen következménye.

A jövőbeli fejlesztési irányokról

A nemzetközi gyakorlat is azt mutatja, amit Magyarországon tapasztalunk: egy ilyen rendszert folyamatosan fejleszteni szükséges, követni kell a mezőgazdasági trendeket, a piaci kihívásokat, termelői elvárásokat, és nem utolsósorban az időjárás változása jelentette kihívásokat.

A tavalyi tényadatok és az idei évi prognózisok alapján választ kell találni a forrás szűkössége jelentette kihívásra. A támogatási jogcím sikerességét látva bővíteni kell a rendelkezésre álló keretet, amennyiben a penetráció további fokozása a cél.

A mezőgazdaságnak a növénytermesztés melletti – gyakran mostohagyermekként kezelt – ágazata az állattenyésztés. A 2016 őszen kirobbant madárinfluenza-járvány rávilágított az

állattenyésztés kockázataira, a termelői öngondoskodás hiányára. Hiába van ugyanis a nagyobb biztosítóknak élő terméke a járványos megbetegedések okozta kockázatok miatti költségek részleges térítésére, a baromfitartók mindössze 2 százaléka kötött ilyen szerződést, de az elemi károokra fedezetet nyújtó termékek esetében is alacsony a penetráció. Mindezek tükrében munkacsoport alakult az állatbiztosítások díjtámogatásának bevezetésére 2017 tavaszán.

A tengeren túli trendeket figyelemmel kísérve elmondhatjuk, hogy a hétévente megújuló KAP-nak hosszú távon egyre bővülő eleme lesz a kockázatkezelés, azon belül pedig a biztosítási díjtámogatás. A biztosítói tapasztalatok birtokában a termelői elvárásokra specializált szegmens és kiegészítő termékek megjelenése várható, kiteljesítve a szolgáltatói versenyt.

Összegzés

Termelői szemszögből a növénybiztosítási díjtámogatás bevezetésével lehetőség nyílt korábban nem biztosítható kockázatokra való fedezet vásárlására, ráadásul mindezt elérhető módon, hiszen a támogatás révén a biztosítók által elkért kockázatarányos díjak megfizethetővé váltak a termelők számára. Biztos haszonélvezői a rendszernek azok a mezőgazdasági gazdálkodók, akik a biztosításra a díjtámogatás előtt is áldoztak a tudatos öngondoskodást választva, hiszen a korábbi ráfordításuk jelentősen mérséklődött a támogatás következtében.

Az államigazgatás számára az intézkedés hasznossága a mezőgazdasági kockázatok kezelésében való jelentős biztosítói szerepvállalás miatt megkérdőjelezhetetlen, hiszen a támogatásra elkülönített forrás ráfordításával a törvény szabta keretek között a biztosítótársaságokra helyezte az egyik legfontosabb nemzetgazdasági ágazat klimatikus eredetű kárait.

Biztosítói megközelítésből pedig a támogatásnak köszönhetően megfizethetővé vált kockázatok fedezetbe vonásával és a biztosítási díjakat korábban drágának tartó kistermelők megjelenésével piacbővülés, illetve ágazati díjbevételek növekedés történt, mely kompenzálta a terményárak csökkenését is, és emelkedő pályára állította a korábban stagnáló ágazatot.

IRODALOMJEGYZÉK

2011. évi CLXVIII. törvény a mezőgazdasági termelést érintő időjárás és más természeti kockázatok kezeléséről 143/2011.(XII.23.) FM rendelet a mezőgazdasági biztosítás díjához nyújtott támogatás igénybevételi feltételeiről 19/2014.(X.29.) FM rendelet a mezőgazdasági biztosítás díjhoz nyújtott támogatásról
- Az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról
- Felhívás a mezőgazdasági biztosítás díjához nyújtott támogatásról (VP3-17.1.1-16)
- Agrárgazdasági Kutató Intézet – Az agrár-kockázatkezelési rendszer működésének értékelése
- Agrárgazdasági Kutató Intézet – Statisztikai jelentések – Mezőgazdasági biztosítások 2016. (I. évfolyam 1. szám 2017.)
- Felkai Beáta Olga – Varga Tibor (2010): Az egyedi- és összkockázatú agrárbiztosítások hazai és nemzetközi gyakorlata, Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI).
- Gazdag Gyula – Tanczné Óvári Csilla (2017): Indokolt az optimizmus a díjtámogatott növénybiztosítások kapcsán (Biztosítás és Kockázat IV. évfolyam 2. szám)
- Kovács Gábor (et al.): Kockázatok és kockázatkezelés a mezőgazdaságban; AKI 2009.
- KSH Gazdaságstrategiai Összeírás 2013 és 2016.